

CENT ANYS DE SOCIALISME A ELX: ELS VIVES

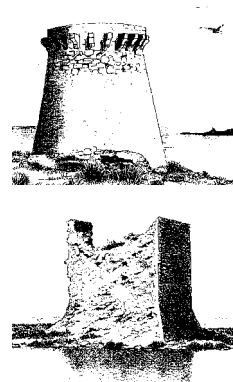
Francisco MORENO SÁEZ
Doctor en Història

El març de 2003 s'ha celebrat a Elx el centenari de la vaga d'espardenyers, que, el 1903, va constituir una autèntica fita en el moviment obrer espanyol i que va acabar convertint-se en un mite de la classe treballadora. Poc abans, moria Juan Vives García, autor d'una monografia sobre aquesta vaga,¹ en la qual va tenir un paper molt important el seu pare, José Vives Vives, home fonamental en el socialisme il·licità. Aquestes circumstàncies ens han incitat a intentar traçar un panorama de quasi cent anys de socialisme a Elx a partir de les seues biografies.

José Vives Vives va nàixer a Elx el 1876 i a finals del segle XIX gaudia d'una discreta posició econòmica, ja que havia heretat el 1880 una fortuna considerable per a l'època –cinc cases, dos terrenys rústics i horts de tarongers a Oriola–, béns dels quals es va desprendre progressivament per fer front a diverses despeses.²

El 1892 va ingressar en el jutjat d'Instrucció, del qual va arribar a ser oficial i secretari suplent (1902), amb una bona retribució, que va perdre en dedicar-se a l'organització del moviment obrer a Elx: de guanyar tres pessetes diàries en el jutjat va passar a guanyar cinc quinzets de secretari general del Cercle Obrer Il·licità, encara que al final només cobrava una pesseta.³ Posteriorment, va exercir uns altres oficis, com ara cosidor, representant de llibres i agent d'assegurances.⁴ En altres ocasions, feia a la seua casa classes particulars de comptabilitat i instrucció primària.

Incorporat ben prompte al PSOE, que havia sigut fundat a Elx el 1891,⁵ s'hi va convertir en els primers anys del segle XIX en una peça fonamental no tan sols per a la consolidació d'aquesta tendència del moviment obrer a la ciutat, sinó també per a l'extensió de l'ideal socialista i de l'organització obrera al si de la UGT a la província, i col·laborà en aquesta última tasca amb el catedràtic de l'institut d'Alacant José Verdes Montenegro, per a la qual cosa va utilitzar les pàgines del setmanari socialista alacantí *El mun-*

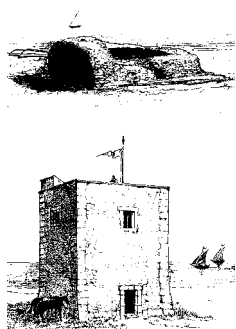
¹ Juan VIVES GARCÍA, *La huelga de 1903*, Biblioteca Alacantina, Alacant, 1974. Segos ens va informar Joan Pàmies i López, hi va haver un intent anterior de publicar aquest llibre, un dels primers que parlava de la història del moviment obrer a l'Estat espanyol, en l'editorial ZYX, però la censura ho va impedir.

² D'una entrevista de Miguel Ors publicada en *Historia del PSOE en Elx. Cien años de historia. 1891-1991*, Agrupació Socialista d'Elx, PSPV-PSOE, Alacant, 1990, p. 111-136.

³ Entrevista de Francisco Moreno Sáez a Juan Vives (11-III-1993).

⁴ Encara el 1917 Vives recordava en un míting les finques que posseïa abans d'ingressar en el PSOE i com en aquells moments era insolvent, la fam que va patir quan era regidor, etc. (*Trabajo*, 16-XII-1917).

⁵ FRANCISCO MORENO SÁEZ, *El movimiento obrero en Elche*, Ajuntament d'Elx-Institut de Cultura Juan Gil-Albert, Alacant, 1987.

do obrero (1901-1904). Vives va ocupar diferents càrrecs directius en el Cercle Obrer Il·licità i va presidir el 1901 l'agrupació socialista local, per la qual cosa va tenir un paper en l'esmentada vaga de 1903, la primera que va ser declarada *reglamentària* per la UGT.⁶ A més a més, va col·laborar en les pàgines de la premsa local –*Justícia*–, va intervenir en nombrosos mítings i actes de propaganda socialista en localitats de les comarques properes i representà els socialistes il·licitans en els congressos del partit celebrats el 1905, 1908 i 1915.

Mentre que, en els països europeus desenvolupats, els socialistes havien aconseguit una plena acceptació social i política i els seus representats eren elegits sense problemes per a desenvolupar càrrecs en els ajuntaments i parlaments, a l'Estat espanyol el predomini del caciquisme i el sistema de torns instaurat per la restauració va mantenir allunyats de les institucions els representants dels treballadors, fins a les darreries de la primera dècada del segle xx. Gràcies al falsejament de les eleccions i al manteniment de la majoria de la població en una situació d'analfabetisme i ignorància es va poder impedir que Pablo Iglesias, a pesar del seu prestigi, ocupara un escó al Parlament espanyol fins al 1910, i això, en el marc d'un acord amb els republicans.

Els socialistes –que tractaven en aquests primers anys del segle xx de distanciar-se igualment de republicans i anarquistes– lluitaven sense descans perquè se'ls reconeguera el dret a prendre part de la vida política, fins aleshores patrimoni quasi exclusiu dels partits Lliberal i Conservador. La classe dominant es resistia a concedir aquests drets polítics als obrers, amb els quals ja començava a enfrontar-se també en vagues freqüents: en definitiva, la vaga de 1903 no va ser més que un pols entre la patronal il·licitana, agrupada en el Centre Indústria Espardenyera, i la naixent organització obrera local. Vives, en els seus articles en la premsa i en els mítings en els quals participava, denunciava la situació de les dones, molt influïdes aleshores per l'església catòlica, i criticava constantment els abusos del caciquisme, cosa que li comportà amenaces de mort i problemes amb la justícia. A més a més, mantenia les postures oficials del PSOE i li agradava assenyalar, com va fer en un míting a Novelda, el 1901, que «el árbol de la burguesía tiene tres ramas: clero, ejército, magistratura. No hay que practicar cortes en las ramas, sino dar hachazos al tronco para que todo caiga a la vez».⁷

Vives era la figura principal del socialisme il·licità, que, al seu torn, i gràcies a la seua implantació entre els cosidors, era l'organització més important del PSOE en tot el País Valencià. No és estrany, doncs, que quan el 1906 es va crear la Federació Socialista Valenciana s'hi acorde que el seu comitè residís a Elx i en siga nomenat Vives el president. Aquest desenvolupa, a més a més, càrrecs directius en algunes societats obreres, com «La Vària» i «La Unió Femenina» –ja que era habitual que

⁶ Sobre la vaga, vegeu el catàleg de l'exposició *Primer Centenario de la huelga de alpargateros. Elche, 1903*, Unió General de Treballadors, Elx, 2003.

⁷ *El Mundo Obrero*, 3-XI-1901.

José Vives.

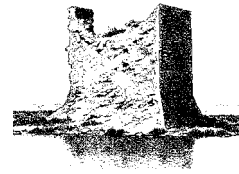
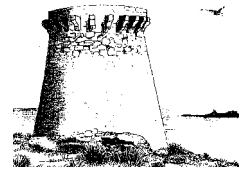
en les societats obreres femenines figuraren homes com a responsables— o la Cooperativa de Consum que el 1904 va ser creada en la Casa del Poble il·licitana, és a dir, en el Cercle Obrer Il·licità.

Entorn d'aquesta cooperativa hi va haver alguns problemes interns, que van ser liquidats amb friccions entre Vives i altres dirigents del socialisme local, Pascual Román i Germán Penalva, que s'allunyaren de la política activa. A més a més, Vives va tenir una destacada actuació en la Junta Local de Reformes Socials: a les seues denúncies no feien costat ni patrons ni les

autoritats locals; és més, quan s'imposava una multa a algun empresari desaprensiu, no arribava a ser abonada.

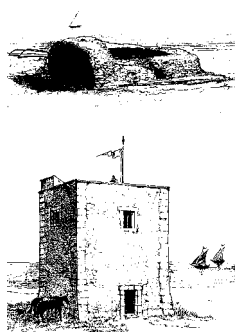
La irrupció dels socialistes en la política local va arribar després dels esdeveniments de la Setmana Tràgica, el 1909. A Elx hi va haver protestes contra l'enviament de reservistes al Marroc i fou clausurat el Cercle Obrer Il·licità, que precisament presidia Vives, el qual va ser també processat, amb altres dirigents socialistes com Barceló i García Alberola, per aquestes protestes. Encara que poc abans d'aquests esdeveniments havia estat a Elx Pablo Iglesias i en un míting, en el qual també van participar Verdes Montenegro i Vives, havia repetit la doctrina tradicional del PSOE, que considerava els republicans com un partit burgès més i seguia la política de «classe contra classe», serà en el marc d'aquestes protestes contra la guerra del Marroc i contra la repressió del govern conservador quan es crearà la Conjunción Republicano Socialista, que a Elx defendria, sobretot, Vives i Vicente Sansano Fenoll.⁸ Aquest, alcalde i seguidor de Canalejas, va abandonar les files monàrquiques per passar al republicanisme i encapçalar a Elx el Partit Reformista. Vives havia sigut elegit regidor el 1909 i, entre 1910 i 1913, ambdós van protagonitzar una època de fortes crítiques al caciquisme local i van polemitzar constantment, des dels setmanaris *Trabajo* i *La Libertad*, contra Manuel Gómez Valdivia.⁹ Això els va comportar agressions, amenaces i, fins i tot, una querella, el 1911,

molt jove en política, en les files del Partit Conservador, del qual va ser president (1903) a Elx, a més de regidor i alcalde. Posteriorment, va passar al Partit Liberal, atret per la personalitat de Canalejas, i va dirigir el Partit Demòcrata a Elx en la segona dècada del segle xx. Va ser diputat provincial en diferents ocasions i president de la Diputació Provincial el 1916-1918 i el 1919-1920. El 1922 va ser nomenat governador civil de Castelló, càrrec que exercí fins al colp d'estat de Primo de Rivera.

⁸ Industrial i polític il·licità, amb interessos en «Riegos de Levante» i «Aguas de la Alcoraya», directiu de la Caja de Ahorros y Monte de Piedad de Elche, presidia el 1906 la patronal il·licitana. A finals de la primera dècada del segle xx presidia a Elx el Partit Demòcrata afecte a Canalejas i va exercir l'alcaldia de la ciutat des de març a desembre de 1910. Després de dirigir, amb Vives, la Conjunción Republicana Socialista, com a cap del Partit Reformista, es va afiliar el 1913 al Partit Liberal, que dirigia Gómez Valdivia, en les files del qual va ser regidor el 1914 i diputat provincial el 1921.

⁹ Gómez Valdivia (Elx 1872-1928) era advocat i un important contribuent d'Elx, on va participar en l'organització de la Comunitat de Llauradors (1899). Va intervenir des de

de Gómez Valdivia contra Vives. Malgrat tots aquests problemes, els socialistes il·licitans consideraven que havien adoptat una tàctica eficaç, la «tàctica de conquesta pacífica de las voluntades, sin odios, sin violencias ni formas impositivas que rechaza la naturaleza humana y la innata rebeldía individual, y de respeto para todos, incluso para nuestros propios adversarios».¹⁰

L'entrada de José Vives en l'Ajuntament va comportar una presència nova, una veu un poc discordant en les fins aleshores tranquil·les aigües de la política municipal: Vives va dur a terme en aquests anys una activitat incansable, d'escassos resultats pràctics –atesa la relació de forces–, però d'enorme importància com a propaganda d'una nova visió de les coses: la insistència en els temes de tipus cultural, la introducció en la temàtica municipal de temes laborals, la preocupació per l'emigració al nord d'Àfrica, la negativa a la implicació del municipi com a corporació en actes de tipus religiós,¹¹ la constant denúncia de l'estructura caciquil que aleshores dominava la vida local, la lluita contra l'impost de consums, etc., representaven, sens dubte, una novetat important en els ajuntaments de la restauració. Encara que els seus efectes pràctics van ser mínims,¹² va ser un pas de gran importància, perquè la majoria de la població començara a interessar-se pels problemes locals. Vives va ser de nou elegit regidor el 1913, juntament amb Juan Barceló, però les eleccions van ser anul·lades per diferents irregularitats. De nou seria derrotat Vives en les eleccions de 1915, encara que es va presentar pel Raval, un districte que era considerat «totalment obrer».

Encara que, en successives ocasions, es va limitar a la problemàtica local, la Conjunció Republicana Socialista va comportar una extraordinària reactivació de la política a Elx: l'aparició d'una organització camperola –el «moviment anticaciquista» que es concretaria després en «L'Agrícola il·licitana»–, l'existència de dos setmanaris molt combatius –*Trabajo* i *La Libertad*–, una activitat constant i quasi febril en mítings i manifestacions sobre una temàtica molt àmplia que, si va tenir els seus aspectes negatius –en part, per la resistència dels cacics a abandonar les seues tradicionals formes de domini; en part, per la vehemència d'alguns membres de la Conjunció–, no hi ha dubte que també va representar, en certa mesura, la primera presència en la política d'àmplies capes de la població, fins aleshores marginades de la vida pública. Amb la Conjunció, malgrat tot, molts il·licitans van passar de la condició de súbdits a la de ciutadans, és a dir, van començar a participar en la vida de la seua comunitat. En el terreny electoral, aquest esforç de la Conjunció van representar un pas decisiu per a la purificació del sufragi, fins i tot en les partides del camp il·licità: a pesar que continuaren existint coaccions, abusos, procediments «primitius» i d'altres assumptes: però, almenys, ara s'hi protestava.

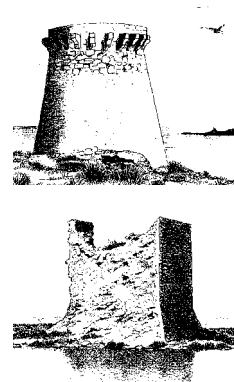
¹⁰ «Nuestras organizaciones», en *Trabajo*, 22-v-1910.

¹¹ El 1910 Vives declararia en l'Ajuntament que «las fiestas religiosas deben pagárselas los católicos, ya que sólo a ellos interesan». Els diners destinats podrien dedicar-se a millorar els carrers. En el mateix sentit es manifestava en el setmanari *Trabajo*: «¡Alegraos, vecinos de Elche que tenéis las calles sin arreglar! ¡Consolaos, campesinos a quienes el hambre hace emigrar a tierras africanas! El Ayuntamiento acaba de invertir en las últimas fiestas, solamente en gastos religiosos, 3.322,30 pesetas» (*Trabajo*, 15-IX-1912).

Quan el Partit Reformista dirigit per Melquiades Álvarez es va mostrar accidentalista davant la pressa de govern i, en conseqüència, va abandonar la Conjunció Republicana Socialista, Vives i Sansano Fenoll oblidaren l'anterior amistat i s'escarniren constantment des de *Trabajo* i *La Libertad*. Tanmateix, després d'haver sigut retirada la querella de Gómez Valdivia contra Vives, es va produir un apropament entre tots ells –els conservadors i els seus òrgans d'expressió, *La Lealtad* parlaven d'«un pacto mefistofélico»– que derivaria en alguns negocis en comú.¹³ El cert és que des del *Trabajo* comença a distingir-se entre conservadors i liberals, en l'esfera de la política local, cosa relativament lògica, si tenim en compte que els uns i els altres tractaven de diversa manera el PSOE local i els seus dirigents. El 1916, Vives va fer els honors a l'alcalde liberal Tomàs Blanco i a Gómez Valdivia, en la visita al Cercle Obrer Il·licità: ambdós polítics liberals van assegurar que el PSOE a Elx ja «és una fuerza a respetar».

Poc després, Vives va ser processat per una sèrie d'articles sobre el mal funcionament de la justícia i Gómez Valdivia es va oferir a defensar-lo en debades –per la qual cosa els socialistes li van oferir després un banquet en agraïment. Vives va ser condemnat i amnistià al cap de poc de temps. En *Trabajo*, sens dubte inspirats per Vives, van aparèixer alguns articles en els quals s'elogiava els liberals i, en concret, la tasca de Gómez Valdivia en la Diputació, encara que després es complia la teoria i s'hi afirmava que «siendo nosotros internacionales, no podemos naturalmente conformarnos con sistema burgués alguno».

El 1917, l'indubtable camí cap al reformisme que havia iniciat el PSOE il·licità, sota la direcció de Vives, va comportar també que, coincidint precisament amb els esdeveniments que van sacsejar la vida política espanyola durant l'estiu d'aquest any –entre els quals, una vaga revolucionària–, Vives dedicava moltes pàgines de *Trabajo* a reflexionar sobre l'organització interna del PSOE. En un article allí publicat,¹⁴ va atacar aquells que creien que els càrrecs retribuïts en les organitzacions obreres s'havien de confiar a aquells que ho feren pel preu més baix, o que se'ls havia de nomenar per un escàs temps per a impedir que es fera duradora la permanència d'una mateixa persona en el càrrec, o que havien de fer tornos en l'exercici de tal càrrec tots els companys que ho desitjaren. Segons Vives, tals teories «son absurdas, retrógradas y dañosas a los intereses colectivos de las organizaciones obreras». Després de posar com a exemple el que succeïa en la CGT francesa i lamentar la retribució escassa i discutida que es donava a Elx a tals càrrecs, argumentava Vives que no s'havia d'escatimar el jornal a companys que podien ser «y muchas veces son el alma de un éxito» de l'organització. En un altre escrit,¹⁵ Vives passava revista a anteriors actituds socialistes que havien anat desapareixent: la resistència a la coalició amb els republicans, la negativa

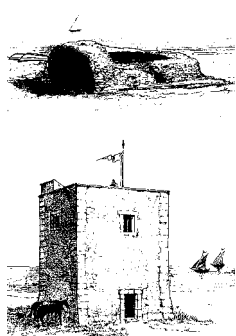

¹² Segons el setmanari socialista *Trabajo*, «la fiscalización socialista... puede evitar en algo robos, levantar la voz en pro de la higienización y arreglo de las calles y belleza de la población, trabajar por la cultura, disminuir o contener los abusos y las injusticias».

¹³ Així, apareix el 1920, en el *Boletín de la Cámara de Comercio*, la societat mercantil Vives-Gómez Valdivia, dedicada a «compra y venta, comisión y representación de calzado en general».

¹⁴ «Problemas nuestros. Los cargos retribuidos», en *Trabajo*, 17-vi-1917.

¹⁵ «Más acción y menos rigidez», en *Trabajo*, 10-vi-1917.

a admetre diferències entre conservadors i liberals, la creença que la guerra europea era «sólo y nada más que una derivación del capitalismo» i, per tant, les seues responsabilitats havien de repartir-les entre els dos bàndols, etc. «Si ayer, la táctica empleada estaba en su lugar, hoy, los nuevos términos en que se desenvuelven los acontecimientos, exigen procedimientos, nuevos»: per tot això, conclouïa Vives, «nos interesa la guerra, nos interesan los problemas nacionales, nos interesa la política local, ya que desentendiéndonos de estos problemas que nos envuelven y apartándonos de su conocimiento y solución, teorizando y NO HACIENDO, nos acercamos a esas organizaciones enanas siempre estáticas pegadas a la tradición y estériles».

En les eleccions de 1918, Vives es va presentar a regidor pel districte del Pla, en les partides, i va ser elegit: a més que els socialistes hi tenien una força real, Vives es va veure beneficiat pel suport dels liberals—mentre els conservadors havien arribat fins i tot a tancar el setmanari *Trabajo*. L'augment de l'afiliació i la tornada a l'Ajuntament semblava abonar la bondat de la tàctica reformista de Vives, el qual dedicà molts esforços —saquejant Ibsen¹⁶ a tractar l'assumpte de l'arribada de les aigües de l'Alcoraia a la localitat. Però també dedicà molts esforços en la seua tasca com a regidor en la defensa de la cultura i l'educació i, en definitiva, en la modernització de la vida local. Així, el 1921, i per evitar que Francisca Amorós seguira publicant en *Trabajo* unes ressenyes molt crítiques de les sessions municipals, l'alcalde decideix no permetre l'entrada a aquestes sessions a les dones «por entender que la publicidad de las mismas sólo podía interesar a los hombres». Davant de les protestes de Vives, explica que amb aquesta mesura tan sols pretenia «evitar que se llene el Salón de mujeres y niños».

Tanmateix, en el nomenat «trienni bolxevic» va créixer molt l'agitació social, no sols pels efectes traumàtics que en l'economia espanyola havia comportat el final de la guerra mundial, sinó també per l'exemple de la revolució russa. Els socialistes encetaren una discussió interna entre moderats, encapçalats pel mateix Pablo Iglesias, i el sector anomenat «tercerista», que, en part, donaria origen al Partit Comunista. Aquest procés es va viure a Elx de manera molt curiosa, perquè encara que es tenen en compte els problemes nacionals i internacionals —s'informava a través de *Trabajo* del que s'esdevenia a Rússia—, el centre de les preocupacions era, sobretot, la vida local. Cal parar esment que el camí cap al reformisme del PSOE havia sigut obstaculitzat per la curtesa de la classe dirigent, en especial el Partit Conservador i el sector dur de la patronal, que evolucionaren en aquests anys cap a una actitud clarament bel·ligerant contra la classe obrera. La dicotomia entre revolució i evolució seria resolta a Elx a favor d'aquesta última,

¹⁶ Vives fa algunes conferències sobre «Un enemigo del pueblo» (*Trabajo*, 18-VIII-1918). Cal no oblidar que en Aguas de la Alcoraya tenien interessos tant Sansano Fenoll com Gómez Valdivia.

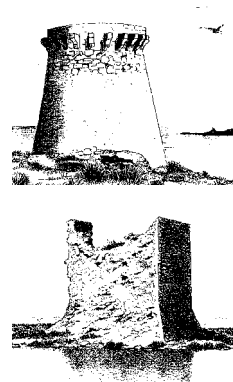
sense que això impedira els constants enfrontaments amb la classe patronal i els seus representants polítics. A partir dels primers anys vint, l'estrella de José Vives en el socialisme il·licità va començar a declinar i va ser substituït per Antonio Cañizares Penalva. Vives va passar a un segon pla i, fins i tot, a finals de la dictadura, alguns dels seus articles en defensa de Sansano Fenoll –escrits en *El Popular*– suscitaron les iras dels republicans i de Pascual Román, el qual havia tornat al partit i seria el primer alcalde socialista de la ciutat, el 1931. Fins i tot l'agrupació socialista local va acordar el 1930 «ver con disgusto la actitud que, en determinados aspectos de la vida política, viene observando cierto correligionario».¹⁷ Vives s'havia dedicat en aquells anys a escriure en la premsa i no va tenir una actuació política directa: quan la república va ser proclamada, va ser nomenat president dels Comitès Paritaris de la Indústria Espardenyera, amb jurisdicció en diferents comarques: la seua actuació va ser, en general, prou lloada. Malgrat no haver jugat cap paper polític durant la guerra civil –va tornar a la seua faena del jutjat municipal–, José Vives va ser empresonat durant un període de temps quan va acabar la contesa.

Juan Vives.

El seu fill, Juan Vives García, havia nascut el 1916. Va heretar del seu pare la inquietud per la lectura i la vida en el camp, a més d'una concepció laica de la vida: ell mateix no va ser batejat. Va estudiar a casa seua, amb les lliçons del seu pare, la premsa socialista i els llibres de Darwin, Marx, Engels, Pi y Margall i d'altres. A més a més, com ho recordava en una entrevista, era aleshores una cosa freqüent i comuna que l'honradesa es transmetera de pares a fills. Durant la II República es va afiliar al PSOE i ja en els tenses i tristos anys de la guerra civil,¹⁸ va ser secretari particular dels alcaldes socialistes de la localitat Manuel Rodríguez i Joan Hernández Rizo. Per a Juan Vives, la seua integració en el projecte socialista era una qüestió ineluctable, quasi hereditària: «Mi significación política en aquella época ya estaba marcada, más que por mi actividad socialista, por el peso abrumador de la personalidad de mi querido padre, a quien después iba a reemplazar, a lo largo de toda mi vida, en la lucha por un Socialismo que ha quedado en pura utopía, salvando el hecho importantísimo del progreso social que se le debe».¹⁹

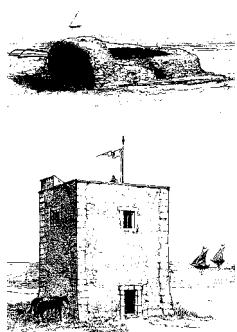
D'aquests anys va guardar Juan Vives uns records terribles, no podia ser d'una altra manera: les represàlies contra alguns membres del batalló

¹⁷ *El Obrero*, 6-vii-1930.

¹⁸ Que ha rememorat en el seu llibre *Páginas para la historia. Elche, 1936-1939*, Alacant, 1990.

¹⁹ Com els fragments que apareixen després entre cometes, són paraules de Juan Vives en l'esmentada entrevista que va mantenir amb l'autor d'aquest treball.

Elx Roig, els moments difícils que s'hi van viure, la certesa de la derrota, que s'hi va anar imposant, etc. I en acabant la guerra comença un autèntic calvari, amb amenaces i denúncies.²⁰ Empresonat a Elx, va ser sotmés a un consell de guerra que es va dur a terme al mateix Ajuntament on havia desenvolupat dies abans importants responsabilitats. El 8 de desembre de 1939 va ser traslladat a la presó d'Alacant, on –a pesar de la desconfiança regnant, per l'existència d'espies i provocadors– prompte va entrar en contacte amb altres companys d'Alacant i Elx, amb els quals va tractar de reorganitzar el PSOE. Fins i tot es va arribar a crear l'Agrupació Socialista d'Elx, sota la presidència de Ramón Pérez Candela i, juntament amb Signes i altres companys, van constituir el 1940 una executiva provincial i, a més, van publicar un periòdic clandestí titulat *Azul*. Posteriorment, Vives va acomplir condemna a Sant Miquel dels Reis (València), els Caputxins de Terol i Xixona. En ser posat en llibertat, va començar a treballar en la seua ciutat natal, en La Zapatillera, però als pocs mesos «obligan a la empresa a que me eche a la calle y me envían un anónimo por debajo de la puerta, diciendo que me iban a matar». A causa d'aquestes amenaces d'alguns falangistes, se'n va anar de la ciutat, va intentar abandonar l'Estat espanyol per Badajoz i recalà a Màlaga, on es va casar. Va tornar a Elx i va poder obtenir un nou lloc de faena com a representant en La Zapatillera –on treballaria fins a la seua jubilació el 1983– gràcies al suport de Juan Pérez Souto «un hombre muy entero». A la mort del seu pare, el 1948, es va traslladar a Alacant.

Vives havia mantingut ja alguns contactes amb els companys exiliats al nord d'Àfrica, gràcies a les cartes que rebia a nom de la mare d'un company o d'un carter que havia sigut protegit del dirigent socialista local Antonio Cañizares Penalva –el qual va morir a l'exili, com el seu fill, Juan Jaurés. Era difícil, de totes totes, restablir qualsevol tipus d'organització per l'actitud recelosa de la majoria dels antics companys. Ja a Alacant, va contactar amb Miguel Signes Molines, Emilio Darwin Lledó, Manuel Arabid i els fills de l'històric dirigent alacantí Ángel Martínez Torregrosa, amb els quals va assumir la tasca de reagrupar i reorganitzar clandestinament el PSOE a les províncies d'Alacant i Múrcia, des de 1949. «Signes y yo empezamos a ver lo que se podía hacer y utilizando el primer coche que tuve, un Seat 600, recorreremos la provincia, desde Pedreguer y Denia hasta Elda y Orihuela, pasando por Alcoy y algún contacto en Murcia, Lorca y Cartagena». Així van anar connectant amb llibreters, llauradors, mestres d'escola, obrers, etc.²¹ I des dels últims anys de la dècada dels cinquanta, comença Vives –com Signes i Bienvenido Zaplana– a viatjar amb una certa freqüència al sud de França, per establir contacte amb l'organització socialista a l'exili, que dirigia l'alacantí Rodolfo Llopis. Amb el pseudònim de Palmero –homenatge sens dubte a la seua ciutat natal–, va prendre part en diferents reunions i congressos

²⁰ Recordava Vives en l'entrevista que vam mantenir amb ell de quina manera algú, l'abril de 1939, en veure'l, va dir, davant d'uns falangistes: «Això, eixe i son pare, que mos han enganyat».

²¹ També va prendre contacte amb València, on destacava el mestre i veterà socialista Higinio Martínez (DA, *Ramón Rubial, un compromiso con el socialismo*, Madrid, 1986, p. 44).

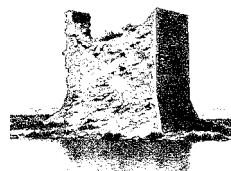
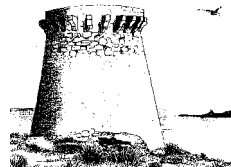

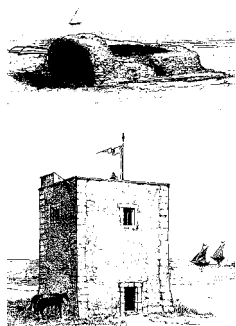
del PSOE. Ja a les primeries dels seixanta, en una d'aquelles visites a França, el secretari general de la Federació Sindical Internacional, que ajudava el PSOE i la UGT, li va oferir, en presència de Pascual Tomás i Rodolfo Llopis, «hacerme cargo de un trabajo como liberado de la UGT, a cambio de una asignación de 7.000 pesetas mensuales, más gastos. Les dije que aceptaba el cargo, pero no la asignación. Y se me fue una palabra: Que sentía que me hubieran confundido con un mercenario, cosa que sentó mal a los otros».

Juan Vives amb Rodolfo Llopis en el IX Congrés de la UGT en Tolosa l'agost, 1965.

Afirma Juan Vives que, malgrat estar a l'exili, Llopis estava perfectament informat del que s'esdevenia a l'Estat espanyol, no tan sols per les seues relacions internacionals sinó també a través de diplomàtics i, fins i tot, de militars franquistes. Però també Tolosa de Llenguadoc estava bastant controlada per la policia franquista, de manera que era difícil mantenir la clandestinitat. Entre 1967 i 1970, Vives va ser vocal del comitè coordinador i membre –secretari de relacions sindicals– de la comissió permanent del PSOE, màxim òrgan executiu; a més a més, era secretari de l'executiva provincial alacantina. En general, l'activitat desenvolupada pels socialistes alacantins en els anys seixanta no era excessiva, perquè es partia de la convicció que no era convenient posar en perill l'organització. Per a ells, la caiguda del règim havia de ser el resultat de la pressió externa i de la insatisfacció interna, i no dels moviments de masses que propugnava el PCE, que sols podien provocar, en la seua opinió, un encrueliment de la repressió: no s'havia, doncs, de col·laborar amb els elements reformistes del règim, sinó esperar-ne l'esfondrament per a restablir la legalitat repu-

blicana. Segons alguns autors,²² els socialistes espanyols en els anys seixanta eren: «núcleos encerrados en sí mismos, cuajados de supervivientes de las sucesivas caídas que se habían padecido desde mediados de los cuarenta, y que apenas registraban nuevas incorporaciones, sólo cuando el nuevo militante se acreditaba como alguien de la más estricta confianza». En les seues reunions es llegia *El Socialista* que arribava de l'exterior, o s'hi comentava l'evolució política del país, però, en general, sense arribar a actuacions concretes. La policia estava al corrent d'aquestes reunions i, en certa manera, les tolerava. El mateix Vives reconeix haver tingut un bon tracte amb la policia, quan en algunes ocasions l'interrogaven sobre determinats pamflets apareguts a la província.²³ Una prova del coneixement per part de la policia de l'existència d'aquest grup de socialistes, la tenim en una nota al Govern Civil, amb ocasió d'una conferència de Vives a la Peña Madridista d'Elx, sobre alguns personatges destacats en la vida política, cultural i associativa de la ciutat, el febrer de 1963: la policia assegura que «el orador orilló toda posible interpretación tendenciosa, desde su concepción político-social, considerado como uno de los líderes del PSOE, cuyo orador residió en Elche y desde hace varios años domiciliado en Alicante».

²² José Luis MARTÍN RAMOS, *Historia del socialismo español, IV, 1939-1979*, Conjunto Editorial, Barcelona, 1989.

²³ «Yo he recibido un trato atento en la comisaría, en 1971 o por ahí, cuando fui llamado para decirme que habían aparecido unos escritos o panfletos, de los que yo no sabía nada».

²⁴ Segons Vives, «El proceso de la escisión del PSOE es el mismo que se había producido en Francia, con Guy Mollet y Mitterrand: Mitterrand era un gaullista, había sido cuatro meses ministro con él (tiene de socialista lo que yo de fraile). Es el mismo fenómeno».

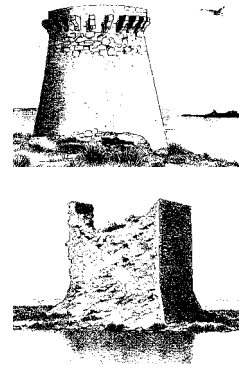
²⁵ El petit grup de socialistes alcoians es mantenien al marge de tota activitat: segons la policia, quan van rebre una invitació per a acudir al congrés de Tolosa de Llenguadoc, van preferir no anar-hi, per no veure's compromesos i per no donar cap motiu per a la seua detenció o possibles molèsties policials (Govern Civil, Telex a Madrid, 10 i 13-VIII-1974).

Des de l'XI Congrés del PSOE, celebrat el 1971, es gestava la ruptura entre els socialistes de l'exili i els de l'interior: el relleu generacional, el trasllat de la direcció a l'interior o la permanència en l'exterior, i les relacions amb els comunistes constituïen tres problemes de fons entre ambdós sectors. Quan l'executiva del PSOE va decidir celebrar el XII Congrés l'agost de 1973, Llopis –influït per Ovidio Salcedo i Víctor Salazar– es va negar a convocar-lo i va acabar per declarar-lo il·legal. A pesar d'això, es va celebrar i va donar origen al que s'anomenaria, en un primer moment, PSOE Renovat, mentre el sector que encapçalava Llopis va convocar el seu propi congrés a Tolosa de Llenguadoc, el desembre de 1973. La Internacional Socialista es va decantar, el gener de 1974, a favor dels «renovadors», els quals van elegir com a secretari general a «Isidoro» (Felipe González) en el seu XII Congrés, celebrat a Suresnes, l'octubre d'aquell any.²⁴ A la província d'Alacant, es van mantenir fidels a Llopis els sectors que s'agrupaven al voltant de Vives, Signes, Ferrándiz Albors, Iniasta Cuquerella, Teodomiro López Mena i uns altres companys, en la seua gran part persones d'edat avançada, alguns dels quals havien tornat de l'exili recentment. Hi havia grups més o menys estables a Alacant, Elx, Alcoi,²⁵ Villena, Elda, Polop, Pedreguer, Sant Joan, Benidorm i Torrevella. El PSOE Històric va començar a organitzar-se a l'Estat espanyol a finals de 1975 i Juan Vives va ser elegit secretari de Relacions Sindicals de la Comissió Executiva Nacional. En les seues primeres declaracions a la premsa com a tal, va explicar els motius de l'escissió esdevinguda en el PSOE, que va atribuir a les diferents posicions en relació amb el PCE,

afirmant que «a la izquierda nuestra no hay nada; las fuerzas políticas existentes en España están a nuestra derecha o al Este».²⁶

El 17 de gener de 1976 es va produir la tornada a l'Estat espanyol, des de l'exili, de Rodolfo Llopis, que havia sigut secretari del PSOE durant molts anys i residia a Albi. A l'aeroport alacantí l'esperaven unes 300 persones, entre elles els dirigents del PSOE (H), amb pancartes i crits com «La Vega Baja saluda a Rodolfo Llopis», «Viva el socialismo», «Rodolfo, Rodolfo». En les seues primeres declaracions a la premsa, Rodolfo Llopis, molt emocionat, va recordar que sempre havia estat esperant aquell moment i que mai no havia oblidat Alacant. En el sopar que se li va oferir, Vives va subratllar l'empremta democràtica i antitotalitària del socialisme, ja que «somos la máxima representación de la libertad», i el mateix Llopis, amb la seua oratòria de la vella escola –que va cridar molt l'atenció– va demanar l'amnistia, va elogiar el tracte rebut fins aquell moment per les autoritats espanyoles, va recordar l'obra de l'emigració espanyola i al final va afirmar que mai havia comés una deslleialtat o una traïció.²⁷ En opinió del Govern Civil, Llopis va quedar impressionat per la transformació experimentada per l'Estat espanyol i pel nivell de vida assolida per alguns dels seus antics correligionaris, «que los deja fuera de los antiguos planteamientos reivindicatorios». A més, havia comprovat que la joventut estava en posicions més extremes, i, malgrat tot, mantenia el seu «anticomunismo casi instintivo».²⁸

El març, l'executiva del PSOE (H) va decidir acceptar la Llei d'Associacions Polítiques –el que en l'època es denominava «passar per la finestreta», cosa que es va fer el juny– la justificació d'aquesta inscripció era «que no somos delincuentes, hemos dicho que somos socialistas y que vamos a trabajar por la clase trabajadora y por España... y acogiéndonos a las leyes podremos rehacer el partido masacrado por cuarenta años de fascismo»: amb això asseguraven que, «no hacemos el juego a nadie ni renunciamos a nuestros principios ni a nuestro programa».²⁹ D'altra banda, el PSOE (H) va mantenir contactes amb altre forces polítiques, com el Partit Social Demòcrata d'Espanya de García López, la Unió Social Demòcrata Espanyola, i Reforma Social Espanyola. Per a Carlos Gómez, comentarista polític d'*Información*, «el máximo denominador común entre tantas siglas... es su anticomunismo ejerciente y declarado». El PSOE (H) es mostrava disposat a entrar en el joc polític, però va exigir «reglas objetivas, justas, honestas, democráticas, amplias»³⁰ per a entrar-hi. Per a Vives es va tractar d'una decisió «totalmente acertada», perquè se'ls reconeixia de fet com a partit. El PSOE (H) no formava part de cap dels dos organismes unitaris de l'oposició democràtica espanyola: en la Plataforma de Convergència Democràtica, perquè allí estava el PSOE que dirigia Felipe González, i en la Junta Democràtica, per la presència del PCE.³¹ El PSOE (H), en conseqüència, va jugar la carta de la democratització des del govern, al qual només demanaven que accelerara el procés.³²

²⁶ Entrevista de José Ma. Perea, en *La Verdad*, 21-xii-1975.

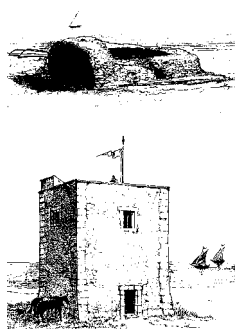
²⁷ Entrevistes de Carlos Gómez i Marín Guerrero, en *Información i La Verdad*, 18-i-1976. Segons l'informe del Govern Civil (Telex a Madrid, 17-I-1976), entre els que van rebre Llopis hi havia alguns membres de RSE i del PSP; però no s'hi va advertir la presència «de elementos de los tenidos por filocomunistas».

²⁸ Govern Civil, Telex a Madrid, 22-i-1976.

²⁹ *Información i La Verdad*, 18-vii-1976.

³⁰ *Información i La Verdad*, 25-iii-1976.

³¹ La policia informa el Govern Civil, l'abril, que des de l'exterior pressionaven els dirigents del PSOE-H perquè a l'Estat espanyol no es transigira amb els comunistes (Govern Civil, Telex a Madrid, 2-iv-1976).

Durant aquests mesos, Vives vivia pràcticament a Madrid, en precàries condicions econòmiques, perquè seguia negant-se a cobrar cap salari per la seua tasca, enllà de les despeses ocasionades pels viatges, els menjars i les estades.³³ Eren moments de gran confusió i es parlava constantment de contactes per a la reunificació d'ambdós sectors del PSOE. A la província d'Alacant, es va produir la primera de les fugues de militants del PSOE Històric al Renovat i el juny diversos socialistes, entre els quals es trobaven Signes, Joaquín Fuster, López Mena i Juan Iniesta, van manifestar que consideraven el PSOE que dirigia Felipe González com el «más legítimo intérprete de la historia y de la esencia del PSOE», i al mateix temps criticaven «el intemperante y antidemocrático proceder de algunos dirigentes» del PSOE (H). Aquests denunciaven davant l'opinió pública que es tractava de crear la falsa opinió de que nuestro sector no es más que un reducto fosilizado de viejos trasnochados, extranjeros y demás adjetivaciones con las que, sistemáticamente, se viene procurando la descalificación de nuestras siglas».³⁴ Opinió que, per cert, compartia la policia, ja que quan l'octubre de 1916 es va demanar permís per a constituir l'Agrupació d'Elda, la policia i l'alcalde de la localitat van informar el Govern Civil –que va autoritzar l'acte– que els impulsors eren «personas de buena conducta, sin actividad alguna durante los años transcurridos desde la liberación», d'edat avançada i que volien tornar a organitzar-se en la legalitat.

En aquell mateix mes d'octubre, es va celebrar a Madrid el XIV Congrés del PSOE (H), tolerat pel govern. Vives va continuar pertanyent a l'executiva nacional del partit, que, en el seu intent de diferenciar-se del sector renovat, va prendre en aquells mesos una sèrie de decisions errònies i més que discutibles. En primer lloc, va constituir amb el PSDE que dirigia García López i Reforma Social Espanyola –els dirigents del qual procedien de la Falange– l'Aliança Socialista Democràtica, i en segon lloc, va demanar el vot afirmatiu per a la Llei de Reforma Política que havia presentat Adolfo Suárez: en el primer número d'*El Socialista*³⁵ que havia tornat a editar el PSOE (H). Es justificava aquesta decisió afirmant que el projecte de llei, amb les seues imperfeccions –pel que fa a la figura del Rei, per exemple– era «un sustancial avance hacia la democracia», com a conseqüència de la constant pressió del poble i, en especial, de les classes treballadores.

Per això, «con los ojos puestos más en el porvenir pacífico de España que en intereses partidarios, y con profundo sentido de nuestra responsabilidad histórica, decimos sí al referéndum y sí diremos a cuantos caminos puedan conducir a la Paz y la Libertad». Per a Vives, això últim va constituir un encert, perquè era «un paso que se daba en una noche totalmente oscura». Per a altres militants, era la conseqüència del plantejament tradicional del PSOE –més en concret,

³² Declaracions de Miguel Signes, en *Información*, 2 i 22-IV-1976, i *La Verdad*, 3-IV-1976.

³³ «Cuando fui vicesecretario general del PSOE H, renuncié a la asignación de 50.000 pesetas que tenía el cargo y como vivía en Madrid a base de comer bocadillos una persona de Elche me envía, al enterarse, 20.000 ptas. en un giro. Le llamé por teléfono: cuando vaya a Elche te devolveré las 20.000 pesetas y así lo hice a este amigo que está en el PSOE».

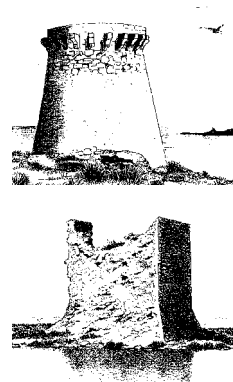
³⁴ *Información*, 18-XI-1976.

³⁵ *El Socialista*, any v (segona època), 15-XII-1976,

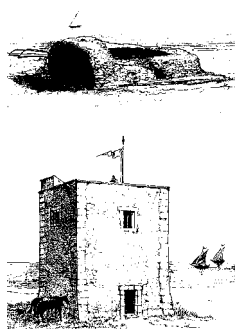
del «pablismo»– segons el qual calia sempre aprofitar qualsevol avinentesa per a actuar legalment.

Juan Vives amb R. Llopis, M. Simón, A. Saborit, M. Signes i P. Tomas, durant el X Congrés del PSOE a Tolosa el 1967.

El gener de 1977 es va celebrar a Alacant el I Congrés provincial del PSOE (H), que encara no havia sigut legalitzat. Hi van assistir Rodolf Llopis, el president del partit José Prat y Vives, a més d'uns 300 delegats i, com a convidats, dirigents dels partits que conformaven l'Aliança Socialista Democràtica: hi van haver alguns incidents entre el públic pels atacs d'alguns oradors a franquistes i comunistes. El PSOE (H) havia decidit ja la seua participació en les imminents eleccions. Però, contra el que esperaven els seus dirigents, va ser legalitzat en primer lloc el PSOE renovat: després de passar-se la nit a la serena esperant per presentar la documentació –per a poder al·legar-hi, en cas de plet per les sigles, allò de «primero en el tiempo, mejor en el derecho»–, als representants del PSOE (H) se'ls va retenir aquella documentació amb un pretext burocràtic, de manera que Múgica va aconseguir que es registrara la del PSOE Renovat amb diferents nombres de registre abans que la del PSOE (H), que ho va ser dies després. Aquest fet va provocar les ires dels històrics i el llançament de propaganda per la Federació Provincial en la qual assegurava que «hay dos PSOE: el PSOE Histórico y el PSOE de la Moncloa» i s'al·ludia a un «pacto Brandt-Suárez-Felipe» per a vendre l'Estat espanyol a les multinacionals. Encara que en efecte, i com ho mantenien Vives i els seus companys, la legalització prioritària del PSOE que dirigia Felipe González va ser fruit de les pressions internacionals, per a algunes autoritats hauria sigut preferible la legalització dels

«històrics», especialment pel seu anticomunisme. Així ho expressava el Govern Civil d'Alacant quan informava Madrid sobre la personalitat de Vives: «Vives es un hombre plenamente anticomunista y dialogante, socialista democrático muy moderado, muy modesto y de conducta absolutamente honesta y de edad relativamente avanzada...».³⁶ En opinió dels dirigents del PSOE (H), l'esdevingut era un «cuidadoso plan que viene gestándose en instancias capitalistas multinacionales para controlar a la izquierda nacional y mantenerla dentro de los límites y comportamientos que convengan en cada momento al gran capital». I esmentava que el primer objectiu d'aquest pla era «potenciar una fuerza socialista para frenar al PCE, disputándole los votos de la izquierda»,³⁷ objectiu en el qual, per cert, també havia col·laborat el mateix PSOE (H).

L'Aliança Socialista Democràtica presentava constants problemes, alguns d'aquests realment esperpèntics.³⁸ Unes declaracions de Manuel Murillo, secretari del PSOE (H), a Elx, van provocar la crisi d'aquesta estranya aliança i l'executiva del partit –en la qual Vives havia sigut elegit vicesecretari general– va decidir trencar qualsevol acord amb RSE. Quan es van convocar les eleccions, el PSOE (H) es va mostrar disposat a participar-hi «con entusiasmo, pero sin triunfalismos».³⁹ I en *Trabajo* es va publicar el programa electoral del PSOE (H), basat en la «Declaració Política» aprovada en el congrés dut a terme a Madrid l'octubre: hi proposava una llei electoral que considerara el sufragi universal per als majors de 18 anys, la supressió del *Consejo del Reino*, una depuració justa de l'administració pública, autonomia municipal i de les regions, llibertat sindical, reconeixement del dret de vaga, reforma social agrària, foment de les cooperatives, «intervención obrera en la gestión de las empresas», construcció d'habitatges, protecció dels minusvàlids, increment de l'acció educativa en tots els àmbits, defensa de l'idioma castellà, foment de la investigació científica, igualtat jurídica entre l'home i la dona, restabliment de la llei del divorci, unitat de jurisdiccions, supressió de la pena de mort, reforma fiscal, control de les multinacionals, mesures contra l'especulació del sòl i la carestia de la vida, ingrés en el Mercat Comú, etc.⁴⁰ Pel que fa a la forma de l'estat el PSOE (H) mantenia el seu republicanisme, encara que reconeixia «la sinceridad y honesto empeño demostrado hasta el momento por la Corona en la traída de la libertad y de la democracia para los españoles».

L'1 de maig de 1977 –segons Vives i José Luis Díez Berná– es presentaren a la seu del PSOE (H) madrileny –on estava reunit el comitè nacional– Lasuén, Gómez Reino i García López i s'entrevistaren amb Murillo, Peydro i Vives, per a fer-los una oferta de Calvo Sotelo: que s'integraren en la coalició governamental –que podria en aquest cas anomenar-se una cosa així com Unió Electoral de Centre Esquerra–, que digueren quins llocs volien en les llistes comunes i que rebrien a canvi

³⁶ Govern Civil, Telex a Madrid, 5-III-1977.

³⁷ *El Socialista*, 5, 28-II-1977.

³⁸ El fet que a Huelva, en acabar un acte, entonara Murillo la Internacional i se li contestara amb el «Cara al Sol» des del pati de butaques, o que en un altre acte, a Badajoz, un militant socialista que havia estat molts anys a la presó acabara a colps amb el director de la presó que es va negar que fora col·locat en la presidència un retrat de Largo Caballero, al·legant-t'hi que no volia rojos a la seua espatlla. O en el Congrés Provincial del PSOE alacantí alguns militants es trobaren amb qui, monàrquic i liberal aleshores, els havia colpejat com a falangista en la postguerra.

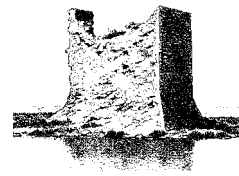
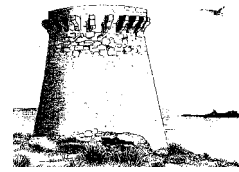
³⁹ *El Socialista*, 8, 20-IV-1977.

⁴⁰ PARTIT SOCIALISTA OBRER ESPANYOL (SECTOR HISTÒRIC), «Programa electoral», en *Trabajo*, 3.

fortes quantitats de diners; l'oferta va ser rebutjada. «Se acabó en seguida la reunió, porque dije, sin dejar hablar ni al presidente ni al secretario, «este piso tiene poca altura, pero la suficiente para estrellarnos, si consintiéramos esa indignidad: el Comité Nacional nos tiraría por el balcón»».⁴¹

En les eleccions de juny de 1977, Vives va encapçalar la llista del PSOE (H) al Congrés de Diputats i Rodolfo Llopis va ser un dels aspirants al Senat, juntament amb Martínez Mingot i Ildefonso Torregrosa. Esperaven que amb la fama de Rodolfo Llopis i la «inequívoca trayectoria de Juan Vives» pogueren produir alguna sorpresa i trencar amb els pronòstics, que no els auguraven cap parlamentari en la província.⁴² En la campanya electoral, amb mítings en nombroses localitats, el fil conductor va ser l'apel·lació al passat gloriós del PSOE, que es contraposava a altres ofertes socialistes poc arrelades. Com és sabut, la derrota del PSOE (H) va ser total i a la província d'Alacant no va arribar a l'1% dels vots. Llopis se'n va anar decebut, perquè «nunca creí que mi carrera política acabase así».⁴³ El 22 de juny, es va reunir l'executiva estatal i va donar una nota de premsa en la qual assegurava que els resultats electorals eren els esperables, donat el gran suport des de l'estranger a certs partits i el pes específic dels poders fàctics governamentals en benefici d'uns altres. Els vots obtinguts pel PSOE (H) eren «una respuesta del sufragio socialista, es decir, el voto asépticamente político, distinto del sufragio publicitario» i, en conseqüència, es mostraven decidits a «mantener con toda firmeza nuestra entidad como partido político».⁴⁴ Alguns socialistes històrics –com José Luis Díez– creuen que hi va haver «tupinada» en aquestes eleccions, perquè no existia aleshores una tecnologia que permetera donar les dades amb tanta rapidesa i, en el cas del PSOE (H), amb una excessiva uniformitat en totes les províncies.

A partir d'aquest moment, el futur del PSOE (H) estava decidit i seria el de convertir-se en una força minoritària i poc influent en la política nacional. En primer lloc, hi van haver noves desercions –inclosa la del president, José Prat– cap al PSOE, que, després del seu èxit electoral, s'havia convertit en el referent per excel·lència de tots els socialistes. Vives es va mantenir una mica allunyat de la política activa després del congrés celebrat a Madrid l'octubre de 1977 i a Alacant va passar a dirigir l'organització José Luis Díez Berná, el qual no va poder impedir que, el gener de 1978, l'agrupació d'Elx se'n passara en bloc al PSOE Renovat. De totes maneres, Vives continuava col·laborant en mítings i articles de premsa. El PSOE (H) va plantejar als seus militants i simpatitzants l'abstenció en el referèndum que va aprovar la Constitució, el desembre de 1978; entre altres raons, s'hi argumentava que les Corts que l'havien elaborat no havien sigut elegides per a allò, no eren constituents, i, a més a més, la Constitució contenia nombroses «ambigüedades, equívocos y

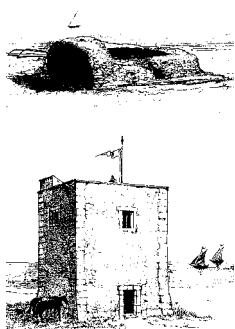

⁴¹ Entrevista, ja citada, a Vives.

⁴² *Información*, 8-vi-1977.

⁴³ *La Verdad*, 17-vi-1977.

⁴⁴ *El Socialista*, 13, 1-vii-1977.

contradicciones».⁴⁵ Igualment, es va posicionar el PSOE (H) contra el pactes de la Moncloa i qualsevol tipus de «pacte social», amb la qual cosa s'accentuava el seu caràcter marginal. Cosa que es va demostrar clarament en les eleccions generals de 1979, quan, amb uns candidats – sobre tots els que anaven al Senat– d'avançada edat,⁴⁶ van ser totalment derrotats, després d'accentuar en la campanya electoral el vessant republicà i marxista, que els diferenciava precisament del PSOE, que ja havia abandonat el marxisme i havia acceptat la monarquia. Però, des de 1977, el PSOE (H), com ens va confessar Díez Berná,⁴⁷ era «un puro ejercicio de voluntarismo». Després de traure una mica més de cinc mil vots en tota la província, el PSOE (H) sols es va presentar, en les eleccions municipals que es van convocar a continuació, en tres localitats (Alacant, Sant Joan i Torrevella) i tan sols van traure un regidor a Torrevella.

Encara que, de tant en tant, s'inaugurava alguna seu o se celebrava algun acte –per exemple, el Congrés Provincial a Torrevella– o s'anunciava la creació d'una Federació Provincial de Joventuts, el PSOE (H) a penes tenia pes en la vida política. L'estiu de 1979, a més a més, es van situar en una posició molt crítica en relació amb el problema de l'autonomia i van secundar les denúncies contra presumptes pressions dels «pancatalanistes» que es feien des de sectors «blaveros»: influïa en aquesta postura una certa tradició del PSOE que considerava que, en tot cas, l'autonomia havia de començar pels municipis. En aquest clima es va ressuscitar la Federació Socialista Valenciana i Vives va ser elegit secretari general del seu comitè. En el congrés constituent, que es va dur a terme a Alacant el gener de 1980, va rendir comptes de la seua gestió i va ser reelegit secretari general. Posteriorment, va participar en un acte en record de la fundació de l'agrupació il·licitana, on va atacar a aquells que havien arribat al PSOE «desde mentalidades totalitarias»: les seues crítiques, sens dubte, se centraven en les dificultats que va trobar Vives per a intervenir al final de la manifestació del primer de maig, en la qual havia pres part el PSOE (H), juntament amb les seues Joventuts Socialistes i amb la seua pròpia UGT (H), que s'havia creat recentment i eren organitzacions poc sòlides.⁴⁸ Des de l'executiva regional, Vives va continuar criticant el procés autonòmic i als qui «buscan la forma de allanar el camino a los que pretenden crear, con Baleares y la Región Valenciana, la Gran Cataluña que nos llevaría un día a separarnos de España».⁴⁹ Igualment, Vives va intervenir en la inauguració, l'octubre de 1980, de la Casa del Poble d'Elx –del sector socialista històric–, on sovintejaren els atacs als dirigents del PSOE que es cobrien amb les seues sigles «para tapar sus orígenes franquistas, jefes destacados del SEU, jefes de centurias falangistas o seminaristas en un ayer aún muy próximo».⁵⁰

El 1981 es va reincorporar Vives a la direcció estatal del PSOE (H) i a Madrid li va sorprendre el colp d'estat del 23 de febrer de 1981.⁵¹ A finals

⁴⁵ *El Socialista*, 42, 1-xi-1978.

⁴⁶ En realitat, el PSOE (H) tenia una afiliació molt envellida, ja que l'edat mitjana era quasi de 65 anys.

⁴⁷ Entrevista de Francisco Moreno amb Díez Berná, la data de 5-v-1993.

⁴⁸ *El Socialista*, 75, 15-v-1980.

⁴⁹ *La Verdad*, 30-ix-1980, *Información*, 2-x-1980.

⁵⁰ *Información*, 14-x-1980, *El Socialista*, 85, 1-xi-1980.

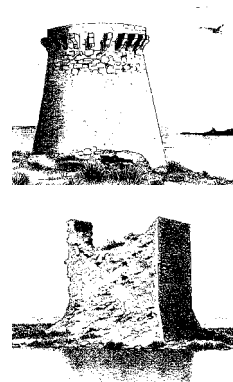
⁵¹ «Había ido a despedir al secretario general, Modesto Seara, a la estación, vi pasar coches de la policía. Luego, estuve en la Plaza de Canalejas hasta las tantas de la noche, con transistores, viendo a gente que gritaba «Arriba España» y a otros que respondían «Viva España», y cómo uno de los primeros sacó una pistola, aunque al final se impuso la calma».

d'aquest any, en el qual el PSOE (H) va tenir ja una vida lànguida, el Tribunal Suprem va revocar la inscripció del partit com a PSOE (Sector Històric) i s'acordà en un Congrés denominar-lo Partit Socialista d'Espanya (PSE), per considerar-se «herederos del socialismo español».⁵²

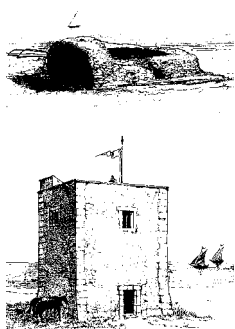
El febrer de 1982 es va celebrar a Pedreguer el II Congrés de la Federació Socialista Regional Valenciana, amb 203 delegats de les tres províncies, que representaven 6.057 afiliats: hi havia agrupacions a Alacant, Elx, Sant Joan, Pedreguer, Asp, Torrevella i Villena, i es feien gestions per constituir-ne d'altres a Dénia, Benidorm, Banyeres, Beneixama, Aigües i Elda,⁵³ però –com confessava Díez Berná– a penes realitzaven cap activitat, i es limitaven en la gran part dels casos a la tertúlia de contingut polític. Vives va abandonar el càrrec de secretari i, sembla que per friccions amb algun company, es va marcar un període d'allunyament de la política activa: «Yo me di de plazo desde enero de 1982 para reflexionar y acabé saliendo del partido. Hubo una anomalía estatutaria: se castiga a uno por el comité de disciplina y lo absuelven en Madrid, y yo dije que en un partido así no podía estar». En aquest context es va produir, segons Vives, la visita d'un enviat de la direcció del PSOE, en l'àmbit estatal, per a oferir-li anar en les seues llistes, en el lloc que volguera. L'enviat va dir que parlava «desde la más alta instancia» i Vives –després de posar-se en contacte amb els seus vells amics Rubial i García Bloise, que res no sabien del tema– va declinar aquest oferiment, encara que va acceptar ingressar en el PSOE. Per a això, va elegir l'agrupació socialista d'Elx, «en la de mi padre», però al cap de poc temps –i amb gran disgust de Rubial, que era el president d'Elx– es va donar de baixa mitjançant una carta que deia: «Agrupación Socialista de Elche. Tomen nota de que con esta fecha causo baja en la Agrupación y en el Partido». Ningú no li'n va preguntar els motius.

Encara que apartat des d'aleshores de la vida política activa, Vives es va mantenir sempre molt interessat per aquesta. La seua valoració de la transició era molt crítica amb el PSOE i l'esquerra, en general, ja que en la seua opinió va estar a menor altura que la dreta, que va saber mantenir-hi els seus privilegis. Lamentava «que en el Parlamento no hubiera una sola voz que reclamara la legitimidad de algo tan importante como el régimen republicano, aunque fuera simbólicamente. Hay cosas que por la propia dignidad no se deben hacer». Continuava creient que la forma d'assolir aquell estat ideal que descriu la Internacional –«L'home de l'home és germà...»– era l'educació, perquè «siempre se ha abusado de la gente que no sabe». Una educació «basada en el respeto a las creencias ajenas y en la firmeza de las propias». I hi afegia: «Más yunques (símbolo del trabajo), más plumas (símbolo de la inteligencia), más libros (símbolo del saber), emblema glorioso del Partido Socialista Obrero Español, reemplazados hoy por un puño y una rosa, con más espinas que la corona del Redentor».

⁵² Juan VIVES, «Respetar la democracia y la Constitución», en *Información*, 14-XII-1981, i *La Verdad*, 19-XII-1981.

⁵³ *La Verdad*, 1-IV-1982.

Juan Vives va ser la figura més representativa del PSOE durant la clandestinitat i del seu sector històric durant la transició a la democràcia. En els lamentables successos que, ja en la democràcia, van somoure el PSOE per obra d'alguns corruptes, va creure trobar la justificació de la seua postura vital, la confirmació que l'acompanyava la raó en les decisions preses i en les idees defensades. Tanmateix, probablement, aquelles idees ja no eren d'aquest món, perquè, com ens deia en l'entrevista citada, «la jerarquia de valors que teníam ha desaparecido de la escena política». Vives va ser una persona digna, lliure i honesta, un dels últims representants d'aquella forma d'entendre la política que es va denominar «pablismo» –en referència a la figura de Pablo Iglesias–, caracteritzada per l'austeritat, una ètica fèrria, una espècie de santitat laica, que va portar el PSOE en els primers anys de la seua existència a convertir molts obrers en ciutadans, a rescatar-los de la taverna i de la incultura mitjançant l'exemple i la propagació constant de les seues idees, que –com argumentaven també els anarquistes– haurien d'il·luminar un home nou en una humanitat nova.⁵⁴

Traducció de Jaume MOLINA I ROMERO

BIBLIOGRAFIA

- DA, *Primer Centenario de la huelga de alpargateros. Elche, 1903*, Unió General de Treballadors, Elx, 2003.
- DA, *Ramón Rubial, un compromiso con el socialismo*, Madrid, 1986,
- LÓPEZ ROBLES, Juan Jesús (coord.), *Historia del PSOE en Elx. Cien años de historia. 1891-1991*, Agrupació Socialista d'Elx, PSPV-PSOE, Alacant, 1990.
- MARTÍN RAMOS, José Luis, *Historia del socialismo español, iv, 1939-1979*, Conjunto Editorial, Barcelona, 1989.
- MORENO SÁEZ, Francisco, *El movimiento obrero en Elche*, Ajuntament d'Elx-Institut de Cultura «Juan Gil-Albert», Alacant, 1987.
- VIVES GARCÍA, Juan, *La huelga de 1903*, Biblioteca Alacantina, Alacant, 1974.
- *Páginas para la historia. Elche, 1936-1939*, Alacant, 1990.

⁵⁴ Vegeu la sentida necrològica de Vives, escrita per José Luis DIEZ BERNÁ, «Juan Vives, un socialista histórico», en *Información*, 8-II-2003.